

ŚWIAT BIBLIOTEK

**NA ZNAKACH POCZTOWYCH, WIDOKÓWKACH
I W GRAFICE PRZEDSTAWIONY**

Wystawa filatelistyczna

Gliwice 2013

ORGANIZATOR WERNISAŻU

**Polski Związek Filatelistów
Oddział Gliwice**

Miejska Biblioteka Publiczna w Gliwicach

PATRONAT HONOROWY

**PREZYDENT MIASTA GLIWICE
Zygmunt Frankiewicz**

OPRACOWANIE

Jerzy Duda
Krystian Szejka

REDAKCJA
Władysław Gębczyk

WYDAWCA
Miejska Biblioteka Publiczna w Gliwicach
ul. Kościuszki 17, 44-100 Gliwice
tel. (32) 238 25 10
e-mail : sekretariat@biblioteka.gliwice.pl
www.biblioteka.gliwice.pl

Prezydent Miasta Glinice

Szanowny Pan
Krzysztof Szejka
Prezes Oddziału Glinice
Polski Związek Filatelistów

Szanowny Panie Prezesie,

cieszę się, że z tak wielką pasją zaangażował się Pan w organizację wernisażu filatelistycznego „Świat Bibliotek na znakach pocztowych, widokówkach i grafice przedstawiony”.

Przygotowanie ekspozycji dokumentującej rozwój bibliotek jest sięganiem do historii samej instytucji, jak również miasta i regionu. Cieszę się, że realizując tego typu przedsięwzięcie, Polski Związek Filatelistów Oddział Glinice, przyczynia się do promowania miasta, jako ośrodka otwartego na ludzi ambitnych i realizujących swoje pasje.

Wszystkim zaangażowanym w organizację przedsięwzięcia życzę powodzenia oraz wielu sukcesów w dalszej działalności kolekcjonerskiej.

Z wyrazami szacunku

Prezydent Miasta Glinice

Zygmunt Frankiewicz

Rys historyczny sieci bibliotecznej Miejskiej Biblioteki Publicznej w Gliwicach

Początki Miejskiej Biblioteki Publicznej w Gliwicach sięgają 1945 r., kiedy to przystąpiono do tworzenia nowej placówki gromadząc księgozbiór i tworząc pracownię naukową w budynku Muzeum. Na stanowisku dyrektora zatrudniona była Olga Ziemilska. W połowie grudnia 1946 r. nastąpiło uroczyste otwarcie biblioteki: wypożyczalni i czytelnicy w pomieszczeniach byłej niemieckiej biblioteki przy Placu Mącznym. Oprócz działalności statutowej, w bibliotece prowadzono kursy repolonizacyjne.

Prawdopodobnie w 1949 r. funkcjonowała również druga placówka biblioteczna w mieście. Była to utworzona przez Towarzystwo Uniwersytetu Robotniczego Wypożyczalnia Książek Polskich przy ul. Barlickiego. Na księgozbiór składały się dary, głównie repatriantów ze Wschodu. W zbiorach znalazło się wiele cennych pozycji wydanych przez przedwojenne oficyny.

W 1950 r. dyrekcja, Wypożyczalnia centralna dla dorosłych i dzieci oraz Czytelnia zostały przeniesione do pomieszczeń ratusza w Rynku. Było to niefortunne posunięcie, ponieważ wewnątrz ratusza nie było przystosowane do potrzeb biblioteki. Wkrótce powstały pierwsze filie biblioteczne: w Sośnicy (nr 1) i przy ul. Okrzei (późniejsza Filia nr 5).

Lata 50. Były okresem zwiększenia liczby placówek, utworzone zostały kolejne filie: nr 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9. Tymczasem Filia nr 1 w Sośnicy została połączona z biblioteką Zakładowego Domu Górnika i przestała być naszą jednostką a Czytelnię przeniesiono do pomieszczeń przy al. Przyjaźni. Warunki lokalowe wszystkich placówek były niewystarczające a księgozbiór nie spełniał oczekiwań czytelników.

W wrześniu 1966 r. do wyremontowanego budynku przy ul. Kościuszki 17 przeniesiono z częścią księgozbioru Wypożyczalnię dla dorosłych, Czytelnię czasopism, Wypożyczalnię i Czytelnię dla dzieci. Odtąd ma tam siedzibę dyrekcja i administracja biblioteki. Z pozostałej w ratuszu części księgozbioru utworzono Filię nr 1 dla dorosłych. Uruchomione zostały kolejne placówki: Filia nr 10, 11, 12, 13, 14 i 16. W większości przypadków lokale biblioteczne nie posiadały wystarczającej powierzchni, pozbawione były urządzeń sanitarnych. Drobne remonty i zamiany pomieszczeń nie dały dużych efektów, radykalna poprawa warunków nastąpiła znacznie później.

Pomimo trudności lokalowych, był to dobry okres w funkcjonowaniu bibliotek. Nastąpił wzrost liczby księgozbioru. W większości placówek zastosowano wolny dostęp do półek. W ramach promocji czytelnictwa organizowane były spotkania autorskie, konkursy, wystawy. Młodszy czytelnicy organizowali inscenizacje teatralne w oddziałowych teatrzykach. Przy filiach powstały Kola Przyjaciół Biblioteki włączając się w działalność biblioteczną. Ze składek członkowskich kupowane były nowości wydawnicze.

W 1970 r. powstała Filia nr 15 dla dzieci i młodzieży na Trynku. Ze względu na zalecenia ówczesnych władz politycznych, w 1971 r. utworzono Filię nr 18 z księgozbiorem społeczno-politycznym, której siedziba była wielokrotnie zmieniana.

Lata siedemdziesiąte to czas powstawania filii bibliotecznych w osiedlach spółdzielczych. W 1972 r. powstała Filia nr 17 na osiedlu Millenium, w 1973 r. na osiedle Sikornik przeniesiona została Filia nr 5, utworzono tam również Oddział dla dzieci i przeniesiono z centrum Czytelnię naukową. Po pięciu latach działalności Filii nr 5, powstał tam Oddział Zbiorów Specjalnych, który gromadzi: płyty gramofonowe, taśmy magnetofonowe, zbiory ilustracyjne, przeźrocza, mapy. Zasadniczą część zbiorów stanowi „książka mówiona” przeznaczona przede wszystkim dla osób niewidomych.

W 1974 r. powstała Filia nr 20, tzw. „Ziętkówka”, w domu rodzinnym działacza śląskiego gen. Jerzego Ziętka. W związku z reformą administracyjną kraju do sieci MBP włączono 4 filie uniwersalne z byłej Powiatowej Biblioteki Publicznej: w Bojkowie (Filia nr 22), w Brzezince (Filia nr 23), w Ostropie (Filia nr 24) i w Wilczym Gardle (Filia nr 25). Biblioteka przejęła opiekę merytoryczną nad bibliotekami gminnymi byłego powiatu gliwickiego. W 1978 r. w szpitali nr 3 przy ul. Radiowej umieszczono Filię nr 26 przeznaczoną dla pacjentów i dla personelu. Księgozbiór tej placówki powiększony został o specjalistyczne wydawnictwa z dziedziny medycyny.

W 1976 r. miały miejsce obchody 30. Rocznicy powstania MBP w Gliwicach a Ministerstwo Kultury i Sztuki ogłosiło rok 1976 *Rokiem Bibliotek i Czytelnictwa*.

W 1980 r. do nowego lokalu w pawilonie spółdzielczym w Sośnicy przeniesiona została Filia nr 16. W tym samym r. do pomieszczeń domu studenckiego przy pl. Inwalidów Wojennych przeniesiono Filię nr 1 dla dorosłych. Czytelnię Naukową, Czytelnię Prasy. W budynku tym udostępniono również Filię nr 19 dla dzieci.

Dotacje Gliwickiej Spółdzielni Mieszkaniowej i Koła Przyjaciół Biblioteki umożliwiły zorganizowanie wielu wieczorów literackich i muzycznych oraz spotkań autorskich, których gośćmi byli m.in.; Joanna Chmielewska, Edmund Niziurski, Barbara Wachowicz.

Lata osiemdziesiąte to dalszy rozwój sieci bibliotecznej: powstała Filia nr 28 w Ligocie Zabrskiej i Filia nr 21 na osiedlu Kopernika. Przeniesiono do nowych, większych pomieszczeń Filie nr 4, 8, 9. Lokalizację zmieniła Filia nr 3 i 6.

Lata 90. To okres przemian. Biblioteka stała się jednostką organizacyjną gminy. Nastąpiły dalsze zmiany w sieci. W Łabędach powstała Filia nr 30 z wyselekcjonowanego księgozbioru biblioteki zakładowej *Bumaru*, zajmując część jej pomieszczeń. Filie nr 7, 13 i 14 zmieniły siedziby, zlikwidowane zostały Filie nr 2 i 14 – ze względu na złe warunki pracy, a Filia nr 28 została przejęta przez bibliotekę szkolną, natomiast Filia nr 26 przekazana została szpitalowi. Ze względu na dezaktualizację księgozbioru, zlikwidowano Filię nr 18.

Bardzo ważne okazało się zorganizowanie przez Miejską Bibliotekę Publiczną I Międzynarodowego Konkursu Graficznego na Ekslibris – Gliwice `95. Zainteresowanie tym konkursem okazało się ogromne, stale zwiększa się liczba zgłaszających się twórców i nadsyłanych prac, do każdej edycji wydawany jest katalog. Dużym powodzeniem cieszą się wystawy pokonkursowe, niejednokrotnie wypożyczane do innych instytucji. Zasięg i zakres konkursu, jego międzynarodowa popularność spowodowały,

ze Gliwice, Miejska Biblioteka Publiczna i sam konkurs znane są w wielu krajach świata. W 2012 r. odbyła się jego IX edycja a w zbiorach biblioteki znajduje się już ponad 18 tysięcy ekslibrisów.

2001 rok rozpoczął się w MBP remontem budynku Biblioteki centralnej. W następnych latach rocznie remontowanych było 5-6 placówek. XXI wiek w bibliotece to także rozpoczęcie automatyzacji procesów bibliotecznych. Zakupiono zintegrowany system zarządzania biblioteką *Prolib*. Od 2002 r. rozpoczęto elektroniczne inwentaryzowanie i katalogowanie nabytków, instalowano sprzęt w kolejnych agendach i placówkach. W 2006 r. Oddział dla dzieci Biblioteki centralnej jako pierwszy rozpoczął elektroniczną ewidencję czytelników i wypożyczeń.

W 2007 r. ze względu na pogarszające się warunki lokalowe została zawieszona działalność Filii nr 3, a w 2008 r. – Filię nr 8 włączono do Filii nr 20, która została przeniesiona do nowego, większego lokalu.

Obecnie zainteresowani mogą skorzystać z usług; Biblioteki Centralnej, 20 filii bibliotecznych, 8 oddziałów dla dzieci, Wypożyczalni Muzycznej i Zbiorów Specjalnych, Czytelni Naukowej i Czytelni Prasy.

Zbiory i oferta Miejskiej Biblioteki Publicznej w Gliwicach

Upływ czasu i obserwowane zmiany zachodzące w lokalach bibliotecznych potwierdzają tezę, że pomieszczenia biblioteczne są bardzo ważne w funkcjonowaniu bibliotek. Nie da się jednak ukryć, że najważniejsza jest książka i to ona przyciąga największą rzeszę użytkowników. Dla tych, którym szelest przewracanych kartek nie jest niezbędny, przygotowano w bibliotece ciekawą ofertę audiobooków i e-booków. Ponad 8 tysięcy egzemplarzy książki mówionej i ponad tysiąc tytułów książki elektronicznej wzbogaca liczący prawie 470 tysięcy woluminów księgozbiór papierowy. W Czytelni Prasy i pozostałych placówkach spośród 157 prenumerowanych tytułów czasopism zainteresowani znajdują coś dla siebie: najświeższe informacje z regionu i ze świata, artykuły z wielu dziedzin wiedzy, porady kulinarne, motoryzacyjne i podróżnicze. W zbiorach biblioteki znajdują się również nagrania muzyczne na płytach analogowych, płytach kompaktowych i DVD oraz na taśmach magnetofonowych. Spełniając oczekiwania czytelników poszerzono zbiory także o filmy.

Biblioteka zachęca dzieci i dorosłych do wspólnego spędzania czasu w rodzinnym gronie. Dobrym sposobem na oderwanie dzieci od komputera jest zaproponowanie im atrakcyjnej gry planszowej, którą można wypożyczyć spośród 333 tytułów dostępnych w filiach. Miłośnicy gier spotykają się na comiesięcznych rozgrywkach w dwóch placówkach. W bibliotece znajdzie się zawsze ktoś, z kim można pograć.

Od niemowlaka do seniora – każdy czytelnik wyjdzie z naszej biblioteki usatysfakcjonowany. Kąciki dla maluszków, książki obrazkowe, trójwymiarowe i w formie zabawek, foldery i porady dotyczące głośnego czytania – to dla najmłodszych i ich opiekunów. Dzieci w wieku szkolnym odwiedzają bibliotekę, aby wypożyczyć zbiory, ale i wziąć udział w ciekawych zajęciach czy obejrzeć przedstawienie. Młodzież znajdzie w bibliotece prawdziwie ‘wampiryczne’ półki, pełne literatury, którą ostatnio lu-

bią najbardziej. Dorośli i seniorzy oprócz szerokiego wyboru tytułów książek, audiobooków i innych zbiorów mogą przyjść na wernisaż, obejrzeć wystawę, wziąć udział w spotkaniu z poczytnym autorem czy zapisać się na warsztaty komputerowe. Dla każdego coś miłego! Staramy się o nikim nie zapominać.

Biblioteka aktywnie uczestniczy w życiu kulturalnym miasta. Wiele imprez kulturalnych o zasięgu miejskim i ogólnopolskim realizowanych jest w ścisłej współpracy z gliwickimi placówkami oświatowo-kulturalnymi.

Biblioteka jest miejscem, w którym dzieci, młodzież i dorośli mogą nie tylko czytać literaturę, ale również uzyskiwać wiele informacji poprzez prowadzone akcje promujące czytelnictwo. Dowodem uznania tych działań są wielokrotnie przyznawane nagrody dla bibliotekarzy i biblioteki. W 2008 r. Miejska Bibliotek Publiczna wGliwicach otrzymała **I nagrodę za program obchodów Tygodnia Bibliotek**. Działalność MBP w zakresie upowszechniania czytelnictwa została doceniona przez jury ogólnopolskiego konkursu **Mistrz Promocji i Czytelnictwa za 2012 rok** przyznaniem **III nagrody**.

Nasza biblioteka to nowoczesna placówka, dostosowująca się do zmieniających się czasów i oczekiwań czytelników.

oprac. Izabela Motyka

Zapraszam do przeczytania katalogu

„Świat bibliotek na znakach pocztowych, widokówkach i w grafice przedstawiony”

Pierwszą dokumentację poczty gliwickiej datujemy na 1815 r. Dokumentuje to list zwany „prekursorem” wysłany z Gleiwitz /Gliwice/ do Tarnowitz /Tarnowskich Gór/. Rozwój linii kolejowej na trasie Wrocław-Gliwice-Bytom-Tarnowskie Góry powoduje szybki rozwój miast a Gliwice stają się lokomotywą napędzającą ten rozwój. Miasto może się pochwalić portem lotniczym i rzeczonym, największym węzłem kolejowym w tej części ówczesnej Europy, staje się bramą do Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego. Swoją dyrekcję umiejscawia tu Graf von Ballestern, który dba nie tylko o swoje zyski, ale też zaangażowany jest w codzienne bołaczki swoich pracowników, sam zamieszkując w rodowej rezydencji w pałacu w Pławniowicach. Gliwice posiadają Teatr Miejski, kina. Gliwiczanie rodzą się i leczą w nowoczesnej klinice położniczej. Bulwar spacerowy nad rzeką Kłodnicą uwieńczony jest pięknym parkiem miejskim, który wraz z teatrem tworzy centrum kulturalne i rekreacyjne Gliwiczian. W mieście programy lokalne nadaje „Radiostacja Gliwice”, a zarazem retransmituje programy radia Wrocław. Swoje pracownie posiadają tu artyści Hienrich Breitenbach, Josef Limburg, Thomas Mirtek, Hans Karl Hermann Damman. W Królewskiej Odlewni Żeliwa powstaje wiele wspaniałych odlewów, m. in. Lew czuwający wg projektu wybitnego rzeźbiarza Teodora Kalide. Repliki tych odlewów odlewa się po dzień dzisiejszy w tej samej odlewni tj. Gliwickich Zakładach Urządzeń Technicznych.

W mieście żyją w pełnej asymilacji Katolicy, Protestanci, Żydzi, Ormianie. Po 1945 r. Gliwice stają się drugim domem dla ludności lwowskiej, która bardzo szybko asymiluje się z pozostałymi w mieście Gliwiczianami. Powstaje Politechnika Śląska, miasto staje się prężnym ośrodkiem naukowym kształcących absolwentów dla gliwickich przemysłowych ośrodków badawczych i biur projektowych. Powstaje Podstrefa Katowickiej Strefy Ekonomicznej Gliwice. Swoje zakłady umiejscawia tu General Motors, który daje początek nowej kulturze przemysłowej. Pracownicy restrukturyzowanych kopalń i hut znajdują pracę w nowych zawodach. Na terenie rewitalizowanej Kopalni Gliwice powstaje kolebka przedsiębiorczości „Nowe Gliwice”. Miasto buduje

nowoczesny stadion piłkarski na miarę dzisiejszych czasów wyposażony w najnowsze zdobycze techniki multimedialnej, halę sportową Podium”, nowoczesny węzeł przesiadkowy, powstają centra rozrywkowo-handlowe. W Gliwicach krzyżują się dwie autostrady, a bezpośrednim sąsiedztwie powstaje jedno z największych centrów handlowych E.

Pierwsze wzmianki o filatelistach gliwickich datują się na rok 1910 r. W tym r. wielkim rarytatem dla filatelistów był datownik pocztowy, na którym pojawiły się kolejne trzy dziesiątki, zaś szczególnie duża kolejka ustawiła się przed okienkiem o godzinie 10⁰⁰

gdy kasowano pieczętą „10.10.10”.

W ramach Śląskiego Związku Filatelistów powstaje 3 maja 1951 r., koło w liczbie 12 członków pod przewodnictwem Mariana Wilczewskiego. W dniach od 30.12.1954 do 16.01.1955 r. w salach Gliwickiego Muzeum prezentowane są zbiory Gliwickich Filatelistów na I Wystawie Filatelistycznej. Wystawa spełniła pokładane w niej cele propagandowe i dzięki niej koło w 1955 r. liczy 500 członków.

W dniach 7-26 października 1956 r. zorganizowano II wystawę, a w dniach 3-10 marca 1957 r. III wystawę.

W obecnej dekadzie PZF Oddział Gliwice działa na terenie powiatu gliwickiego starając się corocznie zorganizować imprezę filatelistyczną, dokumentując rocznicowe wydarzenia miejskie czy powiatowe pocztowym datownikiem okolicznościowym i kartką beznominałową.

Obecnie, dzięki przychylności ze strony Dyrekcji Miejskiej Biblioteki Publicznej w Gliwicach jak i Urzędu Miasta Gliwice filateliści gliwicy mogą dalej trwać w swej życiowej pasji.

Prezes
Oddziału Polskiego Związku Filatelistów Gliwice

Krystian Szejka

Jerzy Duda

Małe formy graficzne w promocji bibliotek i czytelnictwa

*„Otwórzcie mi księgarnie wszystkich krajów świata,
Chcę się w nie rzucić, wrosnąć, zatopić i szperać,
Z książką chcę mieć pokarm, napój, w księgi się ubierać,
Spać w księgach i śnić księgi – i by myśl bogata
Kupiła wszechmarzenia, rachuby i lata
Chcę żyć wieki w cierpieniach, by jałmużnę zbierać,
A gdy przyjdzie czas - gwałtem tu w księgach umierać,
Niech mię Bóg zrobi stróżem książek tamtego świata.”*

Hieronim Kajsiwicz, 1833

Do miar, które mogą służyć do określenia niematerialnych wartości książek, także oceny szacunku i miłości jaką darzy ludzkość ten „materialny wyraz myśli, przeznaczony do rozpowszechniania”, można zaliczyć pewne czynniki określające miejsca, w których są gromadzone i udostępniane, a także miejsca, w których prowadzi się handel stanowiący formę ich upowszechniania. Tymi miejscami są biblioteki i księgarnie, z którymi, w dawnych wiekach, związane były takie zawody jak librariusz, stacjonariusz, bibliopola. Do wspomnianych miar można dodać również niektóre czynniki charakteryzujące zbieractwo książek, będące wyrazem miłośnictwa i troski o nie, nazwane ogólnie bibliofilstwem. Miary te mogą wyrażać się np. liczbą bibliotek, księgarni, bibliofilów i ich organizacji, także jakością i wyposażeniem obiektów, wysokością nakładów na wspomniane obiekty, ale i zaopatrzeniem w książki. Można również mierzyć te wartości aktywnością działań środowisk i organizacji, działaniami dzięki którym pomnaża się liczbę czytelników, także kupujących i zbierających książki oraz poszerza się krąg ludzi aktywnie korzystających z wiedzy zawartej w książkach. Działania w tym kierunku prowadzą na ogół profesjonaliści, ludzie doświadczeniem w pracy z książką i dla książki. Istnieje również grupa ludzi, wśród których są kolekcjonerzy, dla których miłość do książek stała się życiową przygodą, poszukujący niekonwencjonalnych rozwiązań, niekonwencjonalnych sposobów pobudzania siebie i innych do zajmowania się książką w najszerszym tego wyrazu znaczeniu. Podejście

takie owocuje tworzeniem nietypowych kolekcji jak np. „Książka na widokówkach” czy „Książka na znakach pocztowych zwana „Bibliofilatelią”, „Historia bibliotek na znakach pocztowych”, „Biblioteki w ekslibrisie” i inne. Wymienione kolekcje łączą, poprzez swoje eksponaty, wszelkie sprawy dotyczące książki, a zarazem świadczą o zainteresowaniach zbieraczy różnorodnymi tematami związanymi z książką, a więc od form prezentacji książki, przez jej historię i dzieje wszelkich instytucji związanych z nią, w tym także bibliotek.

Temat najogólniej nazwany „biblioteki i bibliotekarze” jest jednym z najbardziej interesujących tematów kolekcjonerskich, szczególnie eksponowany i propagowany przez poczty wszystkich krajów na świecie. Dlatego zbiór znaczków pocztowych liczy już ponad 1800 pozycji nie licząc FDC, kartek pocztowych, okolicznościowych stempli, nalepek i innego materiału filatelistycznego. A temat „biblioteki i bibliotekarze” ma na świecie niezwykłych zbieraczy, także autorów prac, katalogów i publikacji. Tym bardziej nie mogłem go pominąć w mojej bibliofilatelii /patrz strona internetowa www.bibliofilatelia.org.pl/ związanej z książką i jej dziejami. Tematowi „biblioteki” nadałem rangę niezwyklego subtematu.

Opracowania, katalogi i publikacje dotyczące bibliotek na znaczkach pocztowych przygotowywane były i są przez takich specjalistów jak m. in. Hans Krol, John Henry Richter, George Eberhart, Larry T. Nix, Heinz Gittig, którzy są uznanymi profesjonalistami w dziedzinie bibliotekoznawstwa oraz historii książki, a równocześnie znanymi filatelistami ze zbiorami uzyskującymi najwyższe nagrody na wystawach krajowych i międzynarodowych. Przykładem jest Larry T. Nix, były dyrektor biblioteki w Wisconsin, który uzyskał na wystawie CHICAGOPEX w 2003 r. za zbiór pt. „Historia amerykańskich bibliotek” złoty medal oraz specjalne wyróżnienie. A nie było to jedyne wyróżnienie, które otrzymał w USA, promując nowe ujęcie tematu pod nazwą „postal librarian”.

Do najbardziej nietypowych zbiorów zaliczyć należy kolekcję sprzętu i urządzeń wykorzystywanych w dawnych bibliotekach zbudowaną przez Hansa Krola z Amsterdamu, przekształconą w 2000 r. w Muzeum Biblioteki (Bibliothekmuseum/ Library Museum).

1. Biblioteki

Biblioteki zwane były również „domami wiedzy”, „skarbnicami wiedzy”. Określenie zaś „biblioteka”, oznaczające najpierw naczynie drewniane lub kamienne gdzie przechowywano zwoje, później całą kolekcję książek, wywodzi się z greckiego *biblion – theke*, /z łaciny *librorum depositio*/. Miejscem przechowywania książek mogły być budynki, lokale, jak również szafy w których umieszczano książki, nazywane zdrobniale biblioteczkami, a nawet półki. Ale biblioteki to nie tylko, *scrinium* czyli dawne półki – skrzynie, to nie tylko półki do sufitu /zwane także *bibliothecai*/, regały czy pulpity z wiszącymi łańcuchami przy pomocy których przykuwano książki ale także przestrzenie duchowe „*communem delectationem*” co oznacza „*przyjemność sfer kulturalnych*”.

Jednym z najpiękniejszych określeń biblioteki jest, według mnie, nazwanie jej „lecznicą duszy”. Napis taki został odkryty w pałacu królewskim na terenie budowli określanej jako „święta biblioteka”, o której pisał historyk grecki Diodor. Napis nad

wejściem zdumiał archeologów, którzy budowlę tą odkryli, również i z tego powodu, że pod nim dało się odczytać nazwiska kolejnych bibliotekarzy. Nie wiadomo czy była to biblioteka nadworna czy przy świątyni, wiadomo natomiast, że budowała ta więź się z postacią Ramzesa II /1348 – 1281 r. p.n.e./

Biblioteki – jako miejsca przechowywania tabliczek glinianych - znane były już w piętnastym wieku p.n.e. W mieście Nippur były zarówno archiwum jak i biblioteka, w których przechowywano częściowo posegregowane tabliczki gliniane pokryte piśmem asyryjsko- babilońskim. W odkopanej świątyni znajdowało się wiele izb przeznaczonych na przechowywanie dokumentów i tabliczek. Bibliotekę założył także w 1110 r. p.n.e. Tiglatpilesar I w Assurze, w której znalazły się rysunki z zakresu matematyki, astronomii i medycyny. Biblioteki posiadali także inni władcy jak np. Asurbanipal w Asyrii panujący w latach 668 – 631 p.n.e.

Biblioteki są pamięcią ludzkości, echem jej dziejów i świadectwem czasów, jak często określa się ich rolę i znaczenie. Pisano kiedyś, że kiedy umiera stary człowiek to tak jakby ginęła biblioteka. Gromadzono w nich całą mądrość tego świata. Dlatego losy bibliotek są pełne dramatyzmu. „*Wszchemocny Twórco i Miłośniku pokoju, wypleń narody, które pragną wojny, więcej szkód przynoszą księgom niż wszystkie inne plagi ziemi*” pisał **Ryszard de Bury**. „Skargi ksiąg na wojny” mogą się równać skargom na inne plagi ludzkości takie jak fanatyzm religijny, rewolucje społeczne czy bezgraniczna ignorancja.

„*Biblioteka powinna być generalnym inwentarzem, pomocą dla pamięci, drukowanym archiwum, odzwierciedleniem najlepszych myśli najlepszych mężów, zbiorem wszelkich nauk i sztuk, gdzie nawet najtężsi z każdego fachu znajdą jeszcze coś dla dalszego kształcenia się .....*” jak pisał w 1702 r. Leibnitz.

Biblioteka jest „modelem wszechświata”, jak chciał Jorge Luis Borges, a ten wszechświat staramy się uczynić na miarę człowieka do czego zachęca Umberto Eco w swojej książeczce „O bibliotece”. Uczynienie biblioteki na miarę człowieka wymaga podjęcia stosownych kroków w ich tworzeniu, budowie i służeniu tak, aby biblioteki były łatwo dostępne, miały w miastach, miasteczkach, wsiach położenie centralne, aby można było swobodnie z nich korzystać, a budynki i ich wyposażenie powinny być estetyczne, wygodne i przytulne, a czytelnicy mieli bezpośredni dostęp do półek. Należy również zabezpieczać biblioteki i ich zbiory aby mogły przetrwać okropności, znane z dziejów ludzkości. Na biblioteki spadały najróżniejsze klęski, wywoływane przez siły natury, ale głównie przez samego człowieka, niszczące zasoby, budynki, tradycję, radość, i przyjemność w obcowaniu z nimi oraz ograniczały dostęp do wiedzy tak potrzebnej do rozwoju cywilizacji. Należy jednak wierzyć, że biblioteki przetrwają każdy zły dla nich czas, dając strawę duchową tym, którzy jej będą potrzebowali. Przetrwają albo odrodzą się jak Feniks z popiołów, jak to ma miejsce z Biblioteką Aleksandryjską. Zbudowano ją za czasów Ptolemeusza I Sotera, a otwarcia dokonał jego syn Ptolemeusza II w egipskim mieście założonym w 332 r. p.n.e. przez Aleksandra Wielkiego, który wcielił Egipt do swojego państwa. Pierwszym bibliotekarzem był Demetriusz z Faleronu. W ciągu kilku pokoleń w bibliotece zgromadzono całą literaturę grecką w najdoskonalszych odpisach oraz dzieła obejmujące wszechstronną wiedzę we wszystkich językach. Biblioteka główna składała się z ok. 700 000 zwojów, a jej mniejszy oddział znajdujący się w świątyni boga Serapisa /Serapeion/ około 43 000. Zgromadzono prawie całą ówczesną wiedzę. Kallimach z Kylene /310 – 240 r.

p.n.e./ przygotował katalog, który ułatwiał uczonym prowadzenie badań zarówno nad literaturą grecką jak i innymi dziedzinami wiedzy. Okres świetności trwał, z niewielkimi przerwami, do 47 r. p.n.e. w którym Cezar zdobył Aleksandrię. Od płonących okrętów egipskich zajął się przypadkowo pałac królewski, a z nim – biblioteka. Ogień nie strawił jedynie Serapeionu. Biblioteka otrzymała, prawdopodobnie rekompensatę w postaci 200 000 zwojów ofiarowanych królowej Kleopatrze przez Antoniusza, ale nie odzyskała już dawnej świetności. W 391 r. n.e. kres Bibliotece Aleksandryjskiej położył patriarcha Teofil, który przemieniając świątynie pogańskie na chrześcijańskie zniszczył zarówno świątynie Dionizosa jak i bibliotekę Serapeion. Z największej biblioteki świata, utrzymującej wiodącą pozycję przez sześćset lat, nie pozostało nic. Nie zachowały się budynki, ani zwoje. Był to widomy znak, że świat starożytny legł w gruzach.

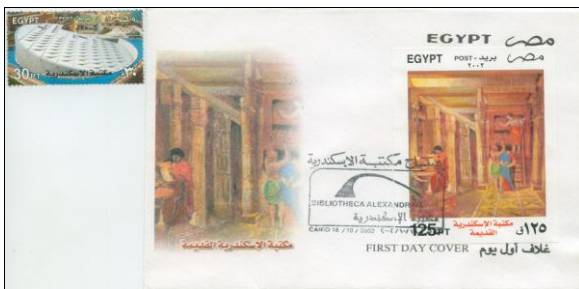
W 1989 r., a więc prawie 1600 lat po zniszczeniu biblioteki władze Egiptu ogłosiły konkurs architektoniczny na odbudowę Biblioteki Aleksandryjskiej. W sprawę zaangażował się były prezydent Egiptu Hosni Mubarak i jego żona Suzanne. W październiku 2002 r. dokonano otwarcia dzieła architektonicznego zaprojektowanego przez międzynarodowy zespół pod nazwą Snohetta złożony głównie z architektów norweskich /w pracach architektonicznych brało udział 524 firmy z całego świata/. Powstało niezwykle dzieło symbolizujące tarczę słoneczną na terenie zwanym Ogrodem Kleopatry, która posiada czytelnię mogąca pomieścić 2000 osób co może ją pretendować do miana największej biblioteki świata. Wraz z otwarciem biblioteki poszło przesłanie aby *„...dać światu ekumeniczny symbol otwartości na innych, dialogu kultur, sprzyjający zrozumieniu i wzajemnemu wzbogaceniu się, stworzyć przestrzeń wolności, w której ludzie będą mogli się spotykać i działać na rzecz wiedzy i pokoju....”*.

Biblioteka została zaprojektowana i zbudowana z wykorzystaniem najnowszej techniki i materiałów najwyższej jakości. Nawet jej kształt jest przykładem nowoczesnego spojrzenia na tego rodzaju budowlę. Jeszcze w czasie budowy biblioteki wydana została w 2001 r. widokówka oraz znaczek pocztowy przedstawiające animację widoku obiektu (fot. 1).

fot. 1

Z okazji otwarcia biblioteki, poczta Egiptu wydała trzy znaczkową serię i FDC przedstawiające wnętrze dawnej biblioteki aleksandryjskiej i nowy obiekt, oddany do użytku.

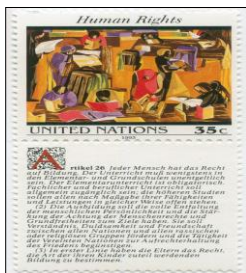
fot. 2

2. Biblioteki i czytelnictwo na małych formach graficznych

Do małych form graficznych, z zakresu grafiki użytkowej, zaliczyć można m. in. znaczki pocztowe, koperty ilustrowane w tym także FDC, kartki pocztowe, a także widokówki, ekslibrisy, nalepki i naklejki, ale także druki reklamowe w tym również pocztowe np. blankiety telegramów. Sądzę również, że do grafiki użytkowej można zaliczyć stemple i pieczętki wykonywane dawniej metodą grawerowania - obecnie innymi metodami - które służą do unieważniania znaczków pocztowych na przesyłkach lub do ozdabiania przesyłek listowych. Tym bardziej, że odciski stempli stały się od dawna przedmiotem kolekcjonerstwa. Istnieje zatem możliwość zaprezentowania tematów; biblioteka i czytelnictwo, w formie pokazu intermedialnego jak i w formie wystawy, z wykorzystaniem wspomnianych małych form graficznych, tym bardziej, że stanowią one interesujący materiał ilustracyjny. Przygotowując pokaz w Bibliotece w Gliwicach przyjąłem zasadę prezentacji materiału filatelistycznego, widokówek i grafik według rodzaj tego materiału, a więc są to w kolejności: znaczki pocztowe, FDC i koperty ilustrowane, później stemple i kasowniki, a następnie widokówki. Uzupełnieniem wystawy są reprodukcje dzieł graficznych, które znalazły się w dawnych czasopiśmie lub są odbitkami samoistnymi. Informacja na temat podziału materiału ilustracyjnego jest podana w formie posteru.

Chcę zwrócić uwagę osobom zainteresowanym pokazem na znaczenie i rolę bibliotek dla człowieka, jego, wychowania, wykształcenia i rozwój zarówno duchowy jak i cywilizacyjny, zaprezentowane zostały w formie posteru dwie emisje znaczków. Pierwsza, która jest świadectwem roli bibliotek we współczesnym świecie, to znaczki, jeden z dwóch w serii, wydany w 1993 r. przez pocztę Organizacji Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku. Dwa znaczki, stanowiące serię, emitowane były w formie arkusików składających się z 12. znaczków o nominale 35 centów i 12. przywieszek z tekstem drukowanym w trzech językach, angielskim, francuskim i niemieckim. Jeden ze znaczków, ma na przywieszce wydrukowany tekst Artykułu 26 „Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka”. Artykuł ten dotyczy prawa człowieka do bezpłatnej nauki, przynajmniej na stopniu podstawowym, której celem jest pełny rozwój osobowości ludzkiej i ugruntowania poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności. Ilustracją tego artykułu jest widok biblioteki (fot. 3). Jest to kopia obrazu Jacoba Lawrence pt. „Biblioteka” znajdującego się w bibliotece ONZ nazwanej od nazwiska Sekretarza Generalnego, który zginął w katastrofie lotniczej w 1961 r., Biblioteką Daga

Hamarskjolda. Drugą emisję stanowi znaczek, przedstawiający bibliotekę widzianą oczami dziecka. Poczta Hiszpanii wydała w r. 1979 z okazji Międzynarodowego R. Dziecka znaczek z reprodukcją pracy pt. „Dzieci w bibliotece” wykonaną przez dziewioletka (fot. 4).

fot. 3

fot. 4

Widok dziecka z książką, czytającego książkę czy korzystającego z biblioteki wykorzystywany jako temat na znaczkach pocztowych wybranych krajów świadczy o znaczeniu jakie przypisywane jest edukacji z udziałem i poprzez książkę, także dzięki bibliotece i roli jaka odgrywa obcowanie dziecka z książką. Obie emisje stanowią pewnego rodzaju motto wystawy.

2.1. Biblioteki na znaczkach pocztowych i kopertach

Pierwszy znaczek na którym pojawił się wyraz biblioteka pochodzi z USA i został wydany w 1870 r.. Dotyczył on nowojorskiej biblioteki kupieckiej (Mercantile Library), która powstała w 1820 r. jako biblioteka członkowska dla młodych mężczyzn z Nowego Jorku zatrudnionych w handlu. W r. 1870 biblioteka posiadała zbiór ponad 140 tys woluminów i rozprowadzała setki tysięcy jednostek bibliotecznych rocznie. Książki dostarczano nawet wozami dostawczymi na adresy członków, którzy chcieli je posiadać. Warunkiem dostawy do domu było uiszczenie opłaty za usługę w postaci specjalnego znaczka. Znaczek ten naklejali na jednej stronie karty zamówienia, na drugiej zaś naklejali znaczki pocztowe. Następnie odsyłali karty do biblioteki. Znaczek opłaty, wydany przez bibliotekę w latach 1870 – 1875, uważany jest w USA za znaczek lokalny i wymieniany w katalogu specjalizowanym Scott (Specialized Catalogue of U.S Stamps) (fot. 5).

fol. 5

Najczęstszym tematem znaczków pocztowych dotyczącym bibliotek, wydawanych przez poczty różnych krajów, są budynki mieszczące biblioteki, fragmenty tych budynków oraz ich wnętrza. W tym zakresie istnieje wiele ciekawych rozwiązań formalnych i graficznych o czym można się przekonać oglądając naszą wystawę.

Do najwcześniejszych wydań zalicza się znaczki m. in. Hiszpanii wydane w 1916 r., Columbii w 1941 r., Islandii z r. 1925, Finlandii z r. 1932 (fol. 6).

fol. 6

W 1945 r. poczta Rumunii wydała interesujący materiał filatelistyczny na który złożyły się znaczki, arkusiki oraz bloczek na których przedstawiono króla Karola I, który był fundatorem Biblioteki w Bukareszcie oraz króla Michała na tle budynku biblioteki. Widok biblioteki i jej fundatora pokazany jest na bloczku (fol. 7).

fot. 7

Później znaczki z widokami budynków bibliecznych wydawały poczty m. in.; Kuby w 1958 r. (fot. 8), Japonii w 1961 r. (fot. 9) z okazji 100 rocznicy powstania Biblioteki Narodowej Japonii na którym widnieje budynek biblioteki parlamentu wkomponowany w otwartą książkę (fot. 9);

fot. 8

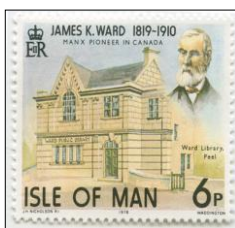

fot. 9

Jugosławii z 1972 r. z widokiem budynku biblioteki w Belgradzie (fot. 10), Wyspy Man (1978 r.) z widokiem budynku biblioteki ufundowanej przez James'a Warda w Peel oraz jego portretem (fot. 11), Brazylii z 1989 r. (fot. 12), Syrii z 1984 r. (fot. 13), Francji z 1997 r. (fot. 14), Kanady z 1989 r. (fot. 15) i Łotwy z 2005 r. (fot. 16).

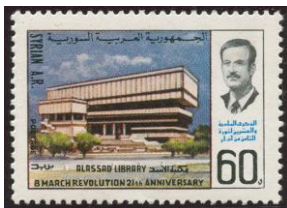
fot. 10

fot. 11

fot. 12

fol. 13

fol. 14

fol. 15

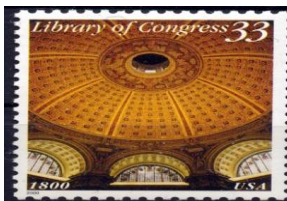

fol. 16

W zasadzie temat „biblioteka”, jest obecny w każdym r., a poczty wielu krajów decydują się na wydawanie coraz bardziej interesujących znaczków. Dotyczy to zarówno ukazywania obiektów, ich wnętrz, detali jak i wydarzeń związanych z działalnością bibliotek. Znaczki przedstawiające wnętrza bibliotek i rodzajowe sceny wydały m. in. poczty Islandii, Cypru, Grenlandii, Stanów Zjednoczonych AP, Włoch (fol. 17 i 18).

fol. 17

fot. 18

Poczta Polska również wydała znaczki z budynkami bibliotek. W r. 1935 wydano znaczek z widokiem Biblioteki Raczyńskich w Poznaniu (fot. 19), w r. 1945 z dziedzińcem dawnej Biblioteki Jagiellońskiej mieszczącej się w Collegium Maius (fot. 20).

fot. 19

fot. 20

W 1977 r. z zamkiem w Kórniku w którym mieści się Biblioteka PAN, (fot. 21), a w 1999 r. znaczek przedstawiający fasadę budynku Biblioteki Polskiej w Paryżu (fot. 22).

fol. 21

fol. 22

Do wielu charakterystycznych znaczków ukazujących budynki biblioteczne zaliczam także wydane przez pocztę Wysp Faroer (Owczych) w 1978 r. Dwa znaczki, których grawerem był Czesław Ślania przedstawiają stary i nowy budynek (fol. 23).

fol. 23

Ten sam artysta zaprezentował się w 1954 r. jako autor znaczka z serii X-lecia PRL na którym przedstawił dodatkowo dwie postacie (w tym własny wizerunek) na tle regałów bibliotecznych (fol. 24).

fol. 24

Temat dawna biblioteka i nowoczesny budynek podjęty został również przez pocztę Chin, która w 2009 r. wydała 2 znaczki ukazujące dawny i obecny budynek biblioteki narodowej (fot. 25).

fot. 25

Emisje znaczków pocztowych dotyczących bibliotek są również formą zaprezentowania interesujących dzieł lub ich fragmentów, a także przypomnienia różnych zdażeń. Na znaczkach wydanych przez pocztę b. NRD w 1981 r. pokazano najcenniejsze dzieła znajdujące się w uniwersyteckiej bibliotece w Lipsku (fot. 26).

fot. 26

Poczta Danii zaprezentowała na znaczku wydanym w 1973 r. miniaturę z XI wieku (fot 27). Poczta Algierii przypomniała znaczkiem wydanym w 1965 wielki pożar z 1962 r., który strawił doszczętnie bibliotekę uniwersytecką (fot. 28). Natomiast

poczty m. in. Libii i Iraku wydały znaczki przypominające to zdarzenie w Algierze, które stanowiły pomoc w odbudowaniu tej biblioteki (fot. 29).

fot. 27

fot. 28

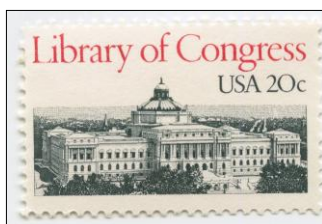

fot. 29

Znaczki z dopłatą na rzecz odbudowy biblioteki w Algierze wydało wiele krajów muzułmańskich.

Specjalne wydawnictwa poświęcono tak znakomitym i słynnym bibliotekom jak Bibliotece Kongresu Stanów Zjednoczonych, Bibliotece Watykańskiej /Biblioteca Apostolica Vaticana/ oraz Państwowej Bibliotece im. W. I. Lenina w Moskwie.

Biblioteka Kongresu, zaliczana do największych w świecie, powstała w 1800 r. Dwudziestego czwartego kwietnia tegoż r. ówczesny prezydent John Adams, podpisał stosowny akt prawny. Pierwszym jej celem była działalność na użytek członków kongresu. Dopiero w 1897 r. stała się biblioteką publiczną i narodową. W tym samym r. został oddany do użytku nowy budynek /pierwszy budynek biblioteki spłonął w czasie ostrzeliwania Kapitolu/. W 1933 r. nastąpiła dalsza rozbudowa biblioteki i powiększenie jej o aneks, nadający zespołowi budynków charakterystyczny kształt wyróżniający się w krajobrazie miasta. Budynek biblioteki pokazany jest na znaczku wydanym przez pocztę USA w 1982 r. (fot. 30).

fot. 30

Biblioteca Apostolica Vaticana założona została przez papieża Mikołaja V /Tommaso Parentucelli 1397-1455/ uznanego za jednego z najszlachetniejszych papieży renesansu. Był pierwszym papieżem z okresu zwanego później „złotym wiekiem Rzymu” oraz autorem pomysłu rekonstrukcji Watykanu oraz Bazyliki Św. Piotra. To on przeznaczył znaczne sumy na zakup kodeksów, które stały się zaczątkiem i trzonem biblioteki. Po wielu latach, kolejny papież Sykstus IV /1414- 1484/ również wzbogacił cennymi zakupami zbiór kodeksów, a bibliotekę umieścił w Watykanie w r. 1475 dzięki czemu jemu przyznano tytuł fundatora biblioteki, a rok 1475 uznany został za właściwy początek działalności biblioteki. Dlatego właśnie poczta Watykanu w 1975 r. wydała serię znaczków z okazji 500-lecia fundacji Biblioteki Watykańskiej. Na trzech znaczkach zaprezentowano reprodukcje różnych dzieł, między innymi; moment wręczenia godności pierwszemu bibliotekarzowi Bartolomeo Sacchi /fresk/ oraz również fresk przedstawiający wizytację biblioteki przez Sykstusa IV (fot. 31).

fot. 31

W 1984 i 2009 r. poczta Watykanu wydała znaczki przedstawiające wnętrze biblioteki Watykańskiej oraz budynek (fot. 32).

fot. 32

Kolejną wielką i znaczącą biblioteką znajdującą się w Rosji jest Państwowa Biblioteka im. W. I. Lenina w Moskwie. Powstała ona 1 lipca 1862 r. w oparciu o księgozbiór N. P. Rumiancewa, działacza państwowego, miłośnika sztuki z przełomu XVIII i XIX wieku. Mieściła się dawniej w pałacu Paszkowa projektowanym przez

wybitnego artystę i architekta Wasilia Ważenowa. Budynek zbudowano najprawdopodobniej w latach 1784 – 1788. Stylowy budynek, będący przykładem najlepszych dzieł klasycyzmu w Moskwie, jest pokazany m. in. na znaczkach wydanych przez pocztę b. ZSRR w r. 1949 z portretem projektanta - Ważenowa (fot. 33).

fot. 33

oraz w 1962 na parze znaczków przedstawiających dawny i współczesny budynek biblioteki (fot. 34).

fot. 34

W 1916 r. biblioteka Rumiancewa została przemianowana na Państwową Bibliotekę im. Lenina. W latach 1927 – 28 ogłoszono konkurs na projekt nowego budynku biblioteki, który wygrali Vladimir Szczotko i Vladimir Helfreich. Okazały i monumentalny budynek został wybudowany i oddany do użytku w 1940 r. w pobliżu dawnej biblioteki czyli pałacu Paszkowa tworząc harmonijną całość. W nowym budynku biblioteki w 1957 r. odbyła się międzynarodowa wystawa filatelistyczna i z jej okazji wydane zostały znaczki (fot. 35).

fot. 35

Nowy budynek bibliotek, jeszcze przed oficjalnym oddaniem go do użytku, stał się tematem znaczka pocztowego wydanego przez pocztę b. ZSRR w serii „Nowa Moskwa” w r. 1938 r. (fot. 36).

Budynki bibliotek stanowią częsty motyw znaczków pocztowych natomiast w zapomnieniu odchodzą biblioteki na kołach. Nazywane były w Polsce, z francuska *bibliobus*, w USA natomiast za czasów pojazdów konnych zwane były *bookwagon*, a po rozpowszechnieniu samochodu - *bookmobile*. Stosowano je już od początku XX wieku do obsługi czytelników zamieszkałych w miejscowościach odległych od stałych bibliotek czy księgarni. Dotwały w Polsce do lat siedemdziesiątych. Miały olbrzymie znaczenie zarówno w kraju jak i w innych państwach do szerzenia czytelnictwa, do odradzania się kontaktu człowieka z książką, do upowszechniania wiedzy wśród społeczeństwa. Poczty kilku krajów zarejestrowały na znaczkach pocztowych tą ciekawą formę udostępniania książek. Do nich należy poczta Wysp Dziewiczych z serią znaczków wydanych w 1993 r. z okazji 50-lecia obsługi bibliotecznej (fot. 37).

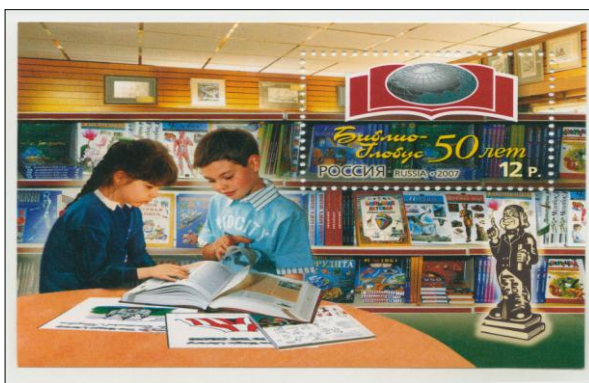

fot. 36

fot. 37

Poczta Rosji wydała w 2007 r. również ciekawy bloczek pokazujący scenę z dziećmi przeglądającymi książki w bibliobusie (fot. 38).

fot. 38

Рисунки зданий библиотек выполнялись неоднократно известными художниками и архитекторами и представляют собой здания от Владивостока, до восточных или южных краёв бывшего ЗСРР (фот. 41).

фот. 41

Коперты были издавались иногда по случаю юбилеев библиотек, а также находятся на них дополнительные наклейки с различных случаев касающихся библиотек (фот. 42).

фот. 42

Osobną grupę stanowią koperty pierwszego dnia obiegu (FDC). Na ogół zdecydowana większość emitowanych znaczków, przez wszystkie prawie kraje, znajduje się również na FDC. Koperty te są bogato ilustrowane na ogół o motywach związanych z danym znaczkiem lub okolicznością wiążącą się z emisją znaczka. Przykłady FDC pokazane są na fotografii nr 43.

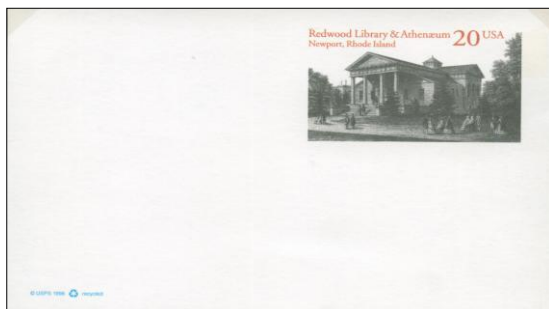

fot. 43

Niezbyt liczną, ale ważną grupę, stanowią kartki pocztowe oraz współcześnie kartki beznominałowe zwane dzisiaj kartkami okolicznościowymi, a także znaczki personalizowane - na których pojawiały się motywy związane z bibliotekami. Są to na ogół kartki wydawane z okazji jubileuszy bibliotek, także z wizerunkami bibliotekarzy, budynków bibliotek i rejestracją wydarzeń mających związek z bibliotekami. Dla przykładu informacje na temat dwóch wybranych kartek pocztowych, a następnie kartki okolicznościowej ze znaczkiem personalizowanym.

W r. 1999 Poczta Stanów Zjednoczonych AP wydała kartkę pocztową, na której znak opłaty za 20 centów przedstawia bibliotekę zwaną Redwood Library and Ateneum (fot. 44). Kartka, z dwuletnim późnieniem, wydana została z okazji 250 rocznicy utworzenia biblioteki, która powstała w 1747 r.. Zasady jej działania były podobne do Biblioteki Kupieckiej. Budynek w którym mieści się biblioteka został zaprojektowany przez Petera Harrisona uważanego za pierwszego amerykańskiego ar-

chitekta. W budynku mieściła się najstarsza działająca do dzisiaj wypożyczalnia w Stanach Zjednoczonych.

fol. 44

W okresie okupacji niemieckiej w Polsce, z południowej i południowo wschodniej części kraju utworzone zostało Generalne Gubernatorstwo ze stolicą w Krakowie. Od marca 1940 r. wydawano wprawdzie znaczki przedrukowe, a od lipca 1940 r. znaczki poczty GG drukowane w Wiedniu. Pod koniec 1940 r. rozpoczęto wydawanie kartek pocztowych (postcard) ze znakiem opłaty na którym jest widok dziedzina Collegium Maius z widocznym pomnikiem Mikołaja Kopernika (przeniesiony w inne miejsce w 1953 r.). W Collegium Maius mieściła się od XVI wieku do 1940 r. Biblioteka Jagiellońska. Wydano w latach 1940 – 1944 siedem rodzajów kart w różnych kolorach znaku opłaty. Na fol. 45 pokazana jedną z kartek pocztowych emitowana w 1944 r.

fol. 45

Współcześnie również wykorzystuje się okazje związane z bibliotekami do wydawania kartek okolicznościowych upamiętniających np. rocznice utworzenia biblioteki. Przykładem są dwie kartki wydane z okazji 50-lecia bibliotek w Ołoboku i w Rudzie Śląskiej (fol. 46).

fol. 46

2.2. Twórcy i donatorzy bibliotek oraz bibliotekarze na znakach pocztowych

Biblioteki, nie mogły by powstawać i funkcjonować gdyby zabrakło decyzji świątłych władców i mężów stanu, zaangażowania ludzi kochających książki i rozumiejących znaczenie książki dla rozwoju cywilizacyjnego, gdyby nie było bibliofilów oraz chętnych do korzystania z bibliotek. Lista założycieli, donatorów, bibliotekarzy i ludzi zasłużonych dla rozwoju bibliotek jest bardzo długa i ma swój skromny odpowiednik w filatelistyce. Na znaczkach pocztowych zaprezentowano podobizny władców fundujących biblioteki, wielu znanych i mniej znanych twórców i dobroczyńców bibliotek.

Do najsłynniejszych władców prezentowanych na znaczkach pocztowych należą Ptolemeusz I oraz jego syn Ptolemeusz II twórcy biblioteki Aleksandryjskiej, Juliusz Cezar, cesarz August oraz Trajan dzięki któremu powstał w 100 r. n.e. Bibliotheca Ulpia, cesarz Karol Wielki, książę Jarosław Mądry, we Francji Karol V, król Węgier Maciej Korwin, król Polski Zygmunt August i Zygmunt III Waza. Na znaczkach znalazły się także podobizny księcia Jana de Berry, który zebrał kolekcję książek uznaną za współczesnych za najwspanialszą „księżnicę” królestwa. Wspaniałą kartę w historii w dziejach bibliotek zapisała rodzina Medyceuszów z Florencji szczególnie Kuźma i Wawrzyniec Wspaniały założyciele bibliotek Marciana i Laurecjana dla której Mi-

chał Anioł zbudował siedzibę z salą uznaną za najpiękniejszą salę późnego renesansu. Sławni ludzie mają swoje podobizny na znaczkach pocztowych, których wydanie nie zawsze wiązało się ze sprawami związanymi z bibliotekami. Tak jest w przypadku np. kardynała Jules Mazarin, twórcy pierwszej biblioteki publicznej we Francji, Franciszka Petrarkei nazwanego „ojcem nowoczesnego bibliofilstwa” a także „ojcem bibliotek publicznych”, Tomasza Parentucelli późniejszego papieża Mikołaj V założyciela papieskiej biblioteki w Rzymie oraz kardynała Basilios Bessariona, którego kolekcja ksiąg stanowi trzon Miejskiej Biblioteki św. Marka we Florencji. Poczta Polska zaprezentowała na swoich wydawnictwach braci Załuskich / Kostkę i Jędrzeję/ twórców największej biblioteki w Polsce przedrozbiorowej, Edwarda Raczyńskiego, Tytusa Działyńskiego, Maksymiliana Ossolińskiego, które to nazwiska kojarzone są ze sławnymi bibliotekami znajdującymi się w Poznaniu, Kórniku i Lwowie. Co również ciekawe na znaczkach pocztowych pojawili się bibliotekarze, ci o wielkich nazwiskach jak i mniej znani. Bibliotekarzami byli np. Wilhelm Bude, któremu Franciszek I nadał tytuł „mistrza księżnicy królewskiej” jak i Gabriel Naude autor najstarszego / 1627 rok/ podręcznika do bibliotekoznawstwa, Bracia Grimm, Iwan Kryłow jak i filozof Immanuel Kant. W bibliotece pracowali Achille Rati, późniejszy papież Pius XI, Thomas Jefferson późniejszy prezydent Stanów Zjednoczonych, Johann Wolfgang Goethe i Wilhelm Gottfried oraz filozof i matematyk Gotfried Wilhelm Leibniz. Bibliotekarzami byli Georg Forster, Adolf von Harnak, Joachim Winckelmann i Ephraim Lessing. Nie można pominąć również znanych osobistości w Polsce, którzy byli bibliotekarzami. Do nich należeli wymieniony już Maksymilian Ossoliński, a także m. in. Samuel Bogumił Linde, Joachim Lelewel, Henryk Arctowski oraz Stefan Żeromski.

Władcy państw, szczególnie ci, którzy przysłużyli się do rozwoju bibliotek pokazani są m. in. na znaczkach wydanych przez poczty Francji w 1966. /Karol Wielki/, Węgier w 1970 r. /Maciej Korwin/, Polski w 1987 i 1988 r. /Zygmunt August i Zygmunt III/. Wielcy dostojnicy i książęta prezentowani są na znaczkach np. poczty Monako z 2002 r. /Mazarin/. Znaczki z podobiznami sławnych władców fundujących biblioteki pokazane są poniżej (fot. 47).

fot. 47

Do najciekawszych wydań znaczków poświęconych sprawie bibliotek i ludzi tworzących ich historię należy emisja serii znaczków poczty Belgii z 1959 r. na których przedstawiono władców Burgundii i krajów ościennych współtwórców Królewskiej Biblioteki w Brukseli. Serię znaczków wydano z okazji 400 rocznicy utworzenia biblioteki oraz ustanowienia orderu Złotego Runa. Na znaczkach przedstawiono; Filipa Dobrego /1396 – 1467/ księcia Burgundii i twórcę orderu, Filipa Pięknego /1478 – 1506/ króla Kastylii, Karola Zuchwałego /1433 – 1477/, Karola V /1500 – 1 558/ oraz Maksymiliana I /1459 – 1519/ cesarza Niemiec (fot. 48).

fot. 48

Papieże i dostojnicy kościoła wielce zasłużyli dla rozwoju bibliotek pokazani są m. in. na znaczkach wydawanych przez pocztę Watykanu. Przykładem jest seria znaczków z kardynałem Bessarionem (fot. 49).

fot. 49

„Ojciec bibliotek publicznych,, Franciszek Petrarka pokazany jest na znaczkach wydanych przez pocztę Włoch w 1974 r. (fot. 50), a „mistrz księżnicy królewskiej” Guillaume Bude na znaczku poczty Francji wydany w 1956 r. (fot. 51).

fol. 50

fol. 51

Twórcom największej biblioteki w Polsce przedrozbiorowej Braciom Załuskim poświęcono kartkę pocztową wydaną przez pocztę Polską w 1997 r. (fol. 52).

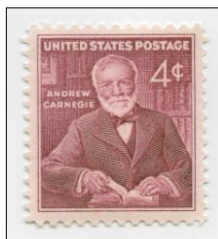
fol. 52

Poczty wielu krajów wydawały znaczki przedstawiające wizerunki twórców bibliotek, a nawet dyrektorów tych placówek. Poczta Norwegii upamiętniła twórcę bibliotek publicznych Carla Deichmana wydając w 1985 r. dwa znaczki w tym jego portret, natomiast poczta Kuby upamiętniła wydaniem znaczka z wizerunkiem pierwszego dyrektora biblioteki narodowej Figarola Canada. Oba znaczki są pokazane na fotografii nr 53.

fol. 53

Wiele znaczków pocztowych poświęcono wielkim bibliotekarzom, jednak inne względy zaważyły na tym, że ich podobizny znalazły się na znaczkach. Przede wszystkim trzeba wymienić na pierwszym miejscu znaczek wydany przez pocztę USA na którym znalazł się portret Andrew Carnegie` go, amerykańskiego przemysłowca pochodzenia irlandzkiego, uważanego za jednego z najbogatszych ludzi swego czasu, któremu zawdzięcza się utworzenie ponad 2500 bibliotek na całym świecie (fol. 54).

fol. 54

Poczta Watykanu poświęciła kilka wydań znaczków prezentując papieża Piusa XI uznanego za jednego z największych we współczesnej historii kościoła nie odnosząc się jednak do jego roli bibliotekarza i prefekta Biblioteki Watykańskiej. Bibliotekarzy upatrzyła sobie poczta byłego NRD. Już w 1950 r. została wydana seria – obecnie jedna z droższych - z okazji 250 rocznicy utworzenia Akademii Nauk w Berlinie. Wśród 10 portretów znanych osobistości, aż 3 było bibliotekarzami. Są to Adolf von Harnack, Gottfried von Leibniz oraz Jacob Grimm. Cztery lata później ta sama poczta wydała znaczek z podobizną Gottholda Lessinga, również bibliotekarza. Znaczki z wymienionymi bibliotekarzami pokazano poniżej.

fol. 55

W 1967 r. wydano serie znaczków wśród których jest podobizna Winckelmana – pracownika biblioteki, w 1974 filozofa I. Kanta, a w 1979 r. podobiznę Forstera. Kilka wydań znaczków prezentuje Johana Wolfganga Goethego i to zarówno poczty byłej NRD jak i Niemiec. Również Gottfried Wilhelm Leibniz oraz Bracia Grimm są wielokrotnie pokazywani na znaczkach pocztowych Niemiec oraz innych państw. Poczta byłego ZSRR wydała w 1944 r. dwa znaczki z podobizną Iwana Kryłowa znanego pisarza, a zarazem bibliotekarza (fot. 56).

fot. 56

Poczta Polska wydała w 1967 r. znaczek z okazji 150 rocznicy fundacji Ossolińskich przedstawiający m.in. portret Józefa Maksymiliana Ossolińskiego, podobiznę Samuela Lindego w serii wydanej w 1970 r. pt. „Miniatury”, Joachima Lelewela na znaczku z 1986 r. oraz Henryka Arctowskiego na znaczku z tego samego r., a także Stefana Żeromskiego w serii z 1947 r. „Kultura polska”. Podobizna Stefana Żeromskiego znalazła się na znaku opłaty dwóch kartek pocztowych wydanych w 1964 r. z ilustracjami do powieści „Wiatr od morza” i „Popioły” (fot. 57 i 58).

fot. 57

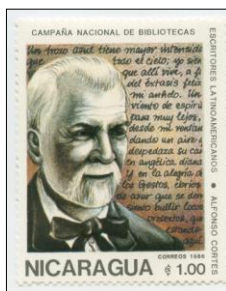
fol. 58

Na zakończenie tematu dotyczącego ludzi, których działania przyczyniły się do rozwoju bibliotek warto również zwrócić uwagę np. na architektów, i budowniczych bibliotek. Przykładem jest znaczek poczty Belgii wydany w 1963 r. przedstawiający słynnego architekta Henry Van De Velde z budynkiem biblioteki jego projektu (fol. 59).

Na znaczkach prezentowane są również inne jeszcze inicjatywy związane z bibliotekami np. inicjatywa, która zrodziła się wśród pisarzy latynoamerykańskich w latach 80-tych na rzecz bibliotek w Nikaragui. Poczta tego kraju wydała serie znaczków z podobiznami czołowych pisarzy i stosownym napisem (fol. 60).

fol. 59

fol. 60

Do wydań ciekawych i zarazem niezwykłych ze względu na treść znaczka zaliczyć należy emisję poczty z Antyli Holenderskich z r. 1995 (fot. 61). Na znaczku i FDC prezentowana jest postać siedząca na wózku inwalidzkim na tle półek z książkami. Jest to Cedrica Virginie, szeregowy pracownik biblioteki publicznej. Niezwykłość tej emisji polega na tym, że po pierwsze, przedstawia osobę żyjącą (w momencie wprowadzania znaczka do obiegu pocztowego), co jest w niektórych krajach nie do przyjęcia (np. w USA na znaczkach wolno umieszczać wizerunki tylko osób nieżyjących co najmniej od dziesięciu lat. Zasada nie obowiązuje w odniesieniu do prezydentów USA, po drugie przedstawia szeregowego pracownika biblioteki, a po trzecie przedstawiony jest niepełnosprawny pracownik biblioteki. Poniżej pokazane jest FDC ze wspomnianym znaczkiem.

fot. 61

2.3. W znaczkowej bibliotece

Wprawdzie nie stworzono jeszcze listy dzieł, które powinny znaleźć się na znaczkach pocztowych, ale dysponujemy już wcale niemałą listą książek, których tytuły lub fragmenty można umieścić w naszej „znaczkowej bibliotece”. Oczywiście pisząc o znaczkowej bibliotece mam na uwadze znaczki na których reprodukowano kartę tytułową danej książki względnie frontispis. Dzięki temu można rozpoznać dzieło, a nawet przeprowadzić analizę pod względem czasu wydania i wydawcy, stanu zachowania i innych spraw związanych z książką. Wprawdzie ta nasza znaczkowa biblioteka nie jest jeszcze na miarę czasów, ale za to jest uniwersalna no znaczki zawiera księgi z różnych dziedzin. Są w niej bowiem zarówno „księgi święte” np. Biblia i Koran, dzieła wybitne i powszechnie znane jak chociażby *Don Kichot z Manchy* Cervantesa, jest literatura reprezentowana przez Kochanowskiego *Szachy* i Camoosa *Lusjadas*. Są dzieła z zakresu historii np. historia Bułgarów, Cypru, jest historia Skandenberga. Mamy dzieła z zakresu medycyny reprezentowane przez książki na temat tuberkulozy i jej zwalczania. Obszerny dział stanowią książki o charakterze politycznym. Od *Księgi cesarstwa* Franciszka Józefa poprzez dzieła Marksa, Lenina do *Zielonej księgi* Ka-

dafiego. W bibliotece naszej nie zabraknie elementarzy, słowników ale także takich cymeliów jak papirus Ebers czy manuskrypt Majów.

Proponuję krótki przegląd „książek” ze znaczkowej biblioteki wraz z katalogiem ułożonym chronologicznie według daty wydania danej pozycji. Rozpoczynamy od poczty Litwy, która w 1997 r. wydała znaczek z kartą tytułową pierwszej książki litewskiej *”Catehismusa prasty szadei,”* /Proste słowa katechizmu/ wydanej w Królewcu w 1547 r. przez Marcina Mazvydasa Vaitkunasa fot. 62).

fot. 62

Drugą pozycję stanowi bloczek wydany przez pocztę b. NRD w 1983 r. na którym pokazano stronę tytułową drugiego wydania przekładu „Nowego Testamentu” dokonanego przez Lutra i wydanego w 1541 r. w nakładzie – jak podają źródła – dwudziestu tysięcy egzemplarzy (fot. 63).

fot. 63

Dzieło wykonane było przez drukarza wittenberskiego Hansa Luffta /pierwsze dzieło ukazało się w 1522 r. u Melchiora Lottera/. Dwie następne pozycje pochodzą z r. 1551. Są to mianowicie znaczki pocztowe wydane przez pocztę Irlandii w 2001 r. z okazji 400-lecia druku pierwszej książki, ze stroną tytułową modlitewnika /„*The Booke of the Common Prayer*”/ (fot. 64) oraz pocztę Chorwacji z 1995 r. z okazji 400-lecia wydania słownika *Fausta Vrancica* (fot. 65).

fot. 64

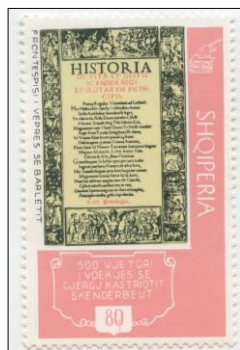

fot. 65

Kolejno mamy dwie pozycje niesygnowane, a mianowicie kartę tytułową poematu Jana Kochanowskiego „*Szachy*”- drzeworyt nieznanego autora XVI w. (fot. 66) na znaczku wydanym przez pocztę Polski w 1974 r. oraz frontispis dzieła Marina Barletiusa opisującego dzieje narodowego bohatera Albanii Castriota Skandenberga na znaczku poczty Albanii z 1968 r. (fot. 367).

fot. 66

fot. 67

Pozostaliśmy jeszcze przy dziełach szesnastowiecznych. Poczta Portugalii, wydała w 1924 r. długą serię znaczków poświęconych autorowi narodowej epepei pt. „*Lusiadas*„. Autorem książki jest Luis Camoes. Na pięciu znaczkach wykonanych w różnych kolorach zaprezentowano okładkę pierwszego wydania tej książki z 1572 r. (fot. 68). Książkę wydano w Lizbonie w drukarni Antonio Gocalueza, o czym można się przekonać czytając kilkukrotne powiększenie znaczka pocztowego.

fot. 68

fot. 69

Na fotografii nr 69 znajduje się ciekawe wydanie poczty Węgier z 1990 r. ukazujące frontispis „Biblii” drukowanej w 1590 r. na przywieszce, a na znaczku znajduje się autor przekładu na język węgierski Karoli Gaspar. Znaczki wydane w układzie arkusza pozwalającym tworzyć różnorodne układy znaczka i przywieszki. Poczta Białorusi w 1996 r. wydała znaczek przedstawiający stronę tytułową pierwszego wydania gramatyki z 1596 r.. Poczta Hiszpanii z okazji Międzynarodowego R. książki wydała w 1972 r. znaczek przedstawiający stronę tytułową pierwszego wydania „Don Kichota”, Cervantesa z 1605 r. na znaczku poczty Cypru wydanym w 1974 r. znalazła się strona tytułowa Historii Cypru wydanej w 1781 r., a napisanej przez Archimandrite Kyprianosa. Strony tych dzieł pokazano na fotografii nr 70.

fot. 70

Na kolejnej fot. przedstawione są znaczki wydane przez pocztę Finlandii w 1979 r. na których – w dwóch przypadkach - znaleźli się autorzy dzieł dotyczących zwalczania gruźlicy wraz z kartami tytułowymi tych dzieł (fot. 71).

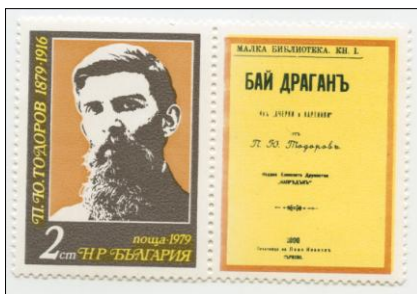
fot. 71

Na znaczku poczty Jugosławii wydanym w 1947 r. znalazła się karta tytułowa eposu narodowego Czarnogóry pt. *Gorski Vijenac* (fot. 72). W 1979 r. poczta Bułgarii wydała serię znaczków z pisarzami bułgarskimi. Na jednym ze znaczków znalazł się R. Todorow (fot.73). Na przywieszce zaś karta tytułowa jego książki.

fot. 72

fot. 73

I wreszcie jeden z przykładów książki politycznej, a mianowicie bloczek wydany przez pocztę NRD z okazji 150 rocznicy urodzin Karola Marksa na którym poza portretem znalazły się strony tytułowe jego „*Kapitalu*” i „*Manifestu komunistycznego*” (fot. 74).

fot. 74

W omówieniu pokazałem zaledwie fragment „znaczkowej biblioteki” do której sukcesywnie przybywa książek. Ale nawet już te, które zostały zaprezentowane, były by ozdobą każdej bibliofilskiej kolekcji. Nie wspominałem tutaj o ilustracjach znajdujących się w dziełach o podstawowym znaczeniu dla cywilizacji, a które są reprodukowanymi na znaczkach.

2.4. Czytelnictwo na znakach pocztowych

W nauce o książce, procesy związane z jej podstawowymi funkcjami – to znaczy utrwalaniem i przekazywaniem myśli ludzkiej, bada się w zasadzie w trzech stadiach:

- produkcji książki,
- upowszechnieniu traktowanym jako pośrednictwo między twórcą i odbiorcą,
- czytelnictwie. Ten ostatni człon ma istotne znaczenie i jest traktowany i określany jako konsumpcja książki.

Ilustrowanie tego elementu przy użyciu znaków pocztowych jest dość złożone. Wprawdzie mamy próby pokazania na znaczkach czytelnictwa np. „moja ulubiona lektura” – znaczki i blok wydane przez Poczte Polską w 2005 r. (fot. 75), względnie „kobieta i jej lektura” znaczki i bloki wydane przez pocztę Hiszpanii w 2004 r. (fot. 76).

fot. 75

fot. 76

Czytelnictwo przedstawiane jest na znaczkach pocztowych najczęściej w postaci rysunku lub fotografii przedstawiającej rodzajową scenkę osoby lub osób pochylonych nad książką, względnie sceny która świadczy o zainteresowaniu osoby lub osób otwartą książką trzymaną, wskazywaną lub pokazywaną innej osobie. Takie formy prezentowane są na znaczkach pokazanych na fot. 77.

fot. 77

Są to jednak propozycje dalekie, moim zdaniem, od właściwego przedstawienia istoty zagadnienia.

Trudność prezentowania czytelnictwa na znakach pocztowych wynika z tego, że jest ono zjawiskiem wieloaspektowym, w którym ważne są czynniki psychosocjologiczne, a także uwarunkowania wynikające z materialnych składników książki, takich jak np. struktura tekstu, ukształtowanie artystyczne oraz składników związanych z rynkiem książki.

Czytelnictwa pokazywane w sposób powyżej opisany, przedstawiane w formie rejestracji jakiegoś zjawiska z nim związanego nie oddaje w pełni jego treści. W tej sytuacji postanowiłem utożsamić konsumpcję książki z procesem edukacji. Okazało się, że w tym dziale znajduje się bardzo wiele znaczków i znaków pocztowych na których książka stanowi niejednokrotnie główny motyw. To znaczy, że w dalszym ciągu pojęcie edukacji jest integralnie związane z książką i jej wykorzystywaniem jako pomocy dydaktycznej i naukowej. Zdaje sobie jednak sprawę, że sprowadzając czytelnictwo do roli edukacyjnej niewątpliwie ograniczyłem go do jednego tylko wymiaru ale sądzę, że jest to najistotniejsza rola tego procesu w pełni oddaje jego istotę. Temat ten jest bardzo obszerny i tylko wspomniany przeze mnie przy okazji prezentacji zbioru dotyczącego bibliotek.

2.5. Biblioteki na widokówkach

Specyficzny i wdzięczny materiał kolekcjonerski, przeżywający obecnie renesans, stanowią widokówki zwane także pocztówkami. W okresie „złoty lat karty pocztowej” to znaczy przełomu wieków XIX i XX i pierwszych dziesiątków lat XX wieku, pomysłowość jej producentów do dzisiaj nawet szokuje rozwiązaniami pod względem zastosowanego materiału, pomysłowości w sposobie produkcji, nietypowych efektów a nade wszystko tematyką ilustracji. Pośród różnego rodzaju ilustracji, na które składały się malarskie lub fotograficzne widoki fragmentów miast, budowli, budynków i ich wnętrza oraz innych jeszcze obiektów lub ich ruin, natrafia się – i to jak się okazuje dość często – na widokówkach o tematyce „bibliotecznej”.

Wiele interesujące są pocztówki ukazujące fragmenty lub ruiny dawnych bibliotek. Np. widokówka wysłana 22 grudnia 1910 r. ze Smyrny do Krakowa na której przedstawiono ruiny biblioteki Celsusa w Efezie założonej w 110 r. n.e., czy widokówka przedstawiająca ruiny biblioteki wybudowanej przez cesarza Augusta w 28 r. p.n.e. przy świątyni Apollina na wzgórzach Palatynu tzw. Biblioteka Pallatyńska.

Wiele widokówek przedstawia budynki i wnętrza sławnych bibliotek. Do najciekawszych zaliczam wnętrze biblioteki utworzonej przez angielskiego dyplomata i bibliofila sir Thomasa Bodley`a w 1602 r. tzw. The Bodleian Library, a także wnętrza bibliotek w Cambridge, St. Gallen, w Watykanie i w Pradze. Pośród kartek związanych z bibliotekami jest wiele ciekawostek, bo jakże inaczej określić kartki przedstawiające np. wojskową bibliotekę mieszczącą się w baraku w Domaszewiczach, podręczna bibliotekę Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej wydaną nakładem Zarządu Koła S.U.P. Biur Sejmu i Senatu w latach trzydziestych XX wieku, wnętrza biblioteki publicznej w Szczecinie z początku wieku XX mieszczącej się przy Bismarckstrasse jak również budynku biblioteki publicznej w tym mieście, czy bibliotekę w domu Heleny Modrzejewskiej w Stanach Zjednoczonych. Do rzadszych pocztówek, a ciekawych, zaliczam także te, które przedstawiają budynki bibliotek znajdujących się np. w Poznaniu, Grudziądzu, jak również w Warszawie, ze słynną Biblioteką Załuskich. Do ciekawszych pocztówek zagranicznych zaliczam także np. prezentującą bibliotekę na Gibraltarze /pocztówka z 1908/ czy budynki bibliotek zbudowanych w Stanach Zjednoczonych dzięki Andrew Cornegie.

Widokówki można zestawiać w grupy obejmujące wybraną bibliotekę, i ukazujące zmiany w czasie obiektu jak i otoczenia. Takie zestawy mają np. biblioteki Raczyńskich w Poznaniu, Jagiellońskiej w Krakowie, a poza granicami np. biblioteka im. W. Lenina w Moskwie. Biblioteka Raczyńskich prezentowana jest w różnych ujęciach, o różnej porze dnia i nocy, także przed zniszczeniem oraz w gruzach po przejściu frontu. Głównym motywem kartek jest oczywiście sam budynek biblioteki. Nieco inaczej traktowali nakładcy i wydawcy pocztówek, Bibliotekę Jagiellońską mieszczącą się przed wybudowaniem dzisiejszej siedziby przy al. Mickiewicza /gmach zbudowany w latach 1930-1939 wg projektu Wacława Krzyżanowskiego/ w Collegium Maius. Częstym motywem pocztówek jest dziedziniec Collegium Maius ze stojącym na nim pomnikiem Mikołaja Kopernika, także sam pomnik wykonany przez Cypriana Godebskiego w 1900 r. Pomnik stał na dziedzińcu do 1953 r. Również częstym motywem pocztówek jest wnętrze biblioteki, a szczególnie wygląd sali Tomasza Obiedzińskiego profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego, któremu zawdzięcza się powstanie tej sali w r. 1517. Jeden z jej widoków posłużył do wydania „cegiełki” na „ratowanie Biblioteki Jagiellońskiej, klejnotu kultury polskiej” wydanej nakładem Akademickiego Komitetu Pomocy Bibliotece Jagiellońskiej.

Pocztówki wydawane przez wiele krajów prezentują zarówno budynki bibliotek z różnej perspektywy jak i wnętrza, detale np. klatki schodowe, malowidła ścienne i wyposażenie. Do wyjątkowych pocztówek należą te, na których pokazano wnętrza bibliotek słynnych ludzi np. bibliotekę w domu Pierre Corneill`a czy biuro i bibliotekę Chateaubriand`a jak również wnętrza bibliotek klasztornych i uniwersyteckich.

Interesującą grupę widokówek tzw. bibliotecznych stanowią wydawnictwa amerykańskie ze Stanów Zjednoczonych AP. Przede wszystkim pocztówki te są rozpoznawalne zarówno ze względu na architekturę przedstawianych obiektów jak i specyficzny koloryt, wykorzystywany materiał i druk. Często na rewersie widokówki umieszczany jest opis obiektu nawet z danymi historycznymi co znakomicie wzbogaca

jej wartość poznawczą dla wysyłającego jak i odbiorcy. Dodać należy do tego, że temat biblioteki i uniwersytety na pocztówkach jest bardzo popularny w Stanach Zjednoczonych AP co widać także po ofertach pojawiających się na stronach internetowych domów aukcyjnych i portali np. eBay. Dodatkową ciekawostką jest i to, że część pocztówek z mojej kolekcji dotyczącej bibliotek to korespondencja wysłana z USA do Polski.

2. 6. Biblioteki w grafice

Wyjątkową grupę materiału kolekcjonerskiego dotyczącego bibliotek stanowią grafiki, głównie drzeworyty i miedzioryty wykorzystywane najczęściej do ilustrowania tekstów opisujących biblioteki lub będące samodzielnymi ilustracjami w dawnych gazetach codziennych i periodykach. Z wybranych wymienię: *Widok pawilonu pałacowego ordynacji hr. Krasińskich mieszczącego bibliotekę* oraz *Widok sali głównej w bibliotece*. Drzeworyty wykonane przez J. Krajewskiego drukowane były w czasopiśmie „Kłosy” nr 517 z dnia 15 maja 1875 r., *Publiczna księżnica w Carogrodzie*. Drzeworyt niesygnowany przedstawiający widok sali wraz z informacją o tej bibliotece zamieszczony został w czasopiśmie wydawanym w Lesznie pt. „Przyjaciel Ludu” z dnia 5 sierpnia 1837 r.; drzeworyt zamieszczany w czasopiśmie *Illustrirte Zeitung* z 23 lutego 1870 r. przedstawiający wnętrze biblioteki w Paryżu; drzeworyt z numeru 13 *Deutsche Illustrirte Zeitung* z 1884 r. wykonanego na podstawie obrazu Enrigue Serrera przedstawiającego grupę czytelników w bibliotece.

2. 7. Tematyka „biblioteczna” na stemplach okolicznościowych oraz wydawnictwach pozapocztowych

Odrębną i niezwykle interesującą grupę walorów pod wspólnym tytułem „biblioteki”, stanowią okolicznościowe stemple szczególnie jeżeli są one użyte na ozdobnych kopertach. Do takich zaliczam m. in. stempel z 1991 r. stosowany przed świętami Bożego Narodzenia w bibliotece założonej przez Sir Thomasa Bodley’a /Bodleiana/ w końcu XVI wieku. Kasownik ten był stosowany 12 grudnia 1991 r. Jest wiele interesujących stempli. Inne kasowniki dotyczące bibliotek pochodzą z Japonii i Estonii.

Pośród ciekawych kasowników są również „polonika” np. kasowniki „10 rocznica polskiej biblioteki im. Ignacego Domeyki w Buenos Aires”, „Biblioteka Polska w Paryżu – wystawa w Muzeum Generała Sikorskiego w Londynie”; „Otwarcie Biblioteki Polskiej w P.O.S.K –u,„. Również Poczta Polska stosowała i stosuje kasowniki okolicznościowe, które są używane najczęściej z okazji rocznicowych. Do rzadziej wydawanych należą kartki pocztowe wydawane dla uczczenia np. jubileuszu biblioteki i innych okoliczności związanych np. ze zjazdami bibliotekarzy polskich, okolicznościowymi spotkaniami. Stałe poszukiwanie materiału kolekcjonerskiego i walorów filatelistycznych dotyczących bibliotek owocuje rozszerzaniem zakresu zbioru. Odnajduje się bowiem wiele ciekawostek jak chociażby koperty ilustrowane, wydawane współcześnie, reklamujące nowozrealizowane obiekty biblioteczne, odnajduje się odbitki pieczęci informujących o istnieniu bibliotek wojskowych w czasie działań wojennych, a także koperty z nadrukami nazw i adresów bibliotek, które to koperty wykorzystywane były jako koperty firmowe. Tego rodzaju „znaleziska” wymagają szere-

gu prac mających na celu zinventaryzowanie zmierzające do opracowania informacji o danym materiale, a także dalszych poszukiwań.

Opisany, w największym skrócie, fragment zbioru, zestawiony z różnorodnego materiału kolekcjonerskiego dotyczącego biblioteki, daje obraz szerokich możliwości zarówno wyboru sposobu podejścia do tematu, samego procesu tworzenia kolekcji, jej rozbudowy, prezentacji, jak i badań, które są konsekwencją specjalizacji w zakresie wybranego tematu.

POLSKI ZWIĄZEK FILATELISTÓW W GŁIWICACH

Pierwsza wzmianka o powojennej działalności filatelistów w Gliwicach pochodzi z 1946 r.

W ramach Śląskiego Związku Filatelistów 3 maja 1951 r. powstaje. Koło w liczbie 12 członków pod przewodnictwem Mariana Wilczewskiego.

W dniach od 30-12-1954 do 16-01-1955 r. w salach Gliwickiego Muzeum prezentowane są zbiory Gliwickich Filatelistów na I wystawie Filatelistycznej.

Wystawa spełniła pokładane w niej cele propagandowe i dzięki niej koło w 1955 r. liczyło 500 osób.

W dniach 7-26 października 1956 r. zorganizowano II wystawę.

W 1956 r. koło organizuje w dniach 3-10 marca 1957r. III wystawę.

Zarząd Główny PZF doceniając zasługi aktywistów koła przyznał Złotą Odznakę Honorową Marianowi Wilczewskiemu i Zygmunтови Grodzkiemu a srebrną Stanisławowi Piklikiewiczowi, który był wystawcą. Dzięki działalności koła powstają sekcje koła w Zabrze i Sławieńcicach.

W dniu 28 listopada 1967 r. powstaje pod przewodnictwem J. Krajewskiego komisja koordynacyjna w celu konsolidacji koła z Zarządem Wojewódzkim PZF. Po kilku miesiącach komisja przechodzi reorganizację, a przewodniczącym zostaje F. Szot. XX walny Zjazd PZF uchwała nowy statut, dzięki któremu komisje koordynacyjne przekształcają się w Oddziały a Zarząd Wojewódzki w Okręg.

W dniu 14 grudnia 1969 r. odbyło się Walne Zebranie Wyborcze Gliwickiego Oddziału PZF. W wyniku wyborów prezesem zostaje wybrany F. Szot.

Zarząd Oddziału rozpoczął swoją działalność od Wystawy Okręgowej zorganizowanej w dniach 24 maja – 7 czerwca 1970 r. w sali ZNTK. W kilka dni później od 8-14 czerwca 1970 r. z okazji „XX-lecia ZSP” zorganizowano Pokaz Znaczków Poczтовых w Klubie Kropka.

Z okazji XXX-lecia Zjednoczenia Ruchu Filatelistycznego w Polsce Zarząd Oddziału zwrócił się z apelem do członków kół o ufundowanie książeczki mieszkaniowej dla wychowanki domu dziecka w Gliwicach Jolanty M. W 1980 r. książeczka zostaje wręczona. Równocześnie Komisja Młodzieżowa pod przewodnictwem M. Gmiterka roztoczyła opiekę nad Jolą do czasu ukończenia szkoły pielęgniarskiej i pomogła w utrzymaniu i zagospodarowaniu mieszkania. Również koło Nr 51 przy Energoprojekcie zebrało część funduszy na książeczkę dla wychowanka PDD Nr 2 w Gliwicach Ryszarda. F.

W 2001 r. obowiązki prezesa Oddziału PZF w Gliwicach obejmuje Krystian Szejka, równocześnie w kadencji 2001-2006 r. pełni funkcje wice prezesa Okręgu Ślą-

sko-Dąbrowskiego PZF. W 2006 i 2011 r. wybrany zostaje ponownie prezesem Oddziału PZF w Gliwicach pełniąc również funkcję członka Zarządu Okręgu Śląsko-Dąbrowskiego.

Kalendarium

imprez /wystaw/ organizowanych przez Filatelistów Gliwickich:

- 1946 r.-** Datownik Pocztowy „Wystawa Przemysłu w Gliwicach”
- 1950 r.-** Datownik Pocztowy „700-lecie Gliwic”
- 1954 r.-** I Wystawa Filatelistyczna
- 1955 r.-** II Wystawa Filatelistyczna
- 1957 r.-** III Wystawa Filatelistyczna
- 1958 r.-** Datownik Pocztowy „III Targi Gliwickie”
- 1970 r.-** Okręgowa Wystawa Filatelistyczna „Gliwicka Wiosna”
- 1972 r.-** Pokaz Filatelistyczny „Gliwicka Wiosna 72”
- 1975 r.-** Okręgowa Wystawa Filatelistyczna „XXX - lecie Zwycięstwa nad faszyzmem”
- 1978 r.-** Pokaz Filatelistyczny „Lenino 43” w ramach obchodów XXXV-lecia LWP
- 1985 r.-** Okręgowa Wystawa Filatelistyczna „Gliwice 1985” z okazji 40-lecia powrotu Gliwic do Macierzy
- 1987 r.-** Okręgowa Wystawa Filatelistyczna „Transport 87”
- 1987 r.-** V Krajowa Młodzieżowa Wystawa Filatelistyczna „Wielkie Nadzieje”
- 1992 r.-** Pokaz Filatelistyczny „60-lecie filatelistyki na Górnym Śląsku”
- 1994 r.-** Okręgowa Wystawa Filatelistyczna „Gliwice 94”
- 1999 r.-** Pokaz Filatelistyczny „60-lecie Prowokacji Gliwickiej”
- 1999 r.-** Pokaz Filatelistyczny „VI wizyta Papieża Jana Pawła II”
- 2002 r.-** Pokaz Filatelistyczny „Dzień Wojska Polskiego”
- 2004 r.-** Pokaz Filatelistyczny „Święto Niepodległości”
- 2005 r.-** Pokaz „35 lat Oddziału PZF Gliwice”
- 2008 r.-** Pokaz „Moja Ojczyzna Górny Śląsk moje miasto Gliwice”
- 2009 r.-** Pokaz „70 lat po Prowokacji Gliwickiej 31.08.2009 r.”
- 2009 r.-** Wernisaż Filatelistyczny „Dziedzictwo Sztuki Prehistorycznej i Starożytnego Wschodu”
- 2010 r.-** Pokaz w Zamku Piastowskim w ramach obchodów „VII Dni Dziedzictwa Kulturowego” – „Przemysł i Transport”
Urząd Pocztowy Gliwice 1 – „Moja Ojczyzna Górny Śląsk moje miasto Gliwice” i „Jan Paweł II”
- 2011 r.-** Wernisaż Filatelistyczny Zenona Podgórskiego „Pontyfikat Papieża Jana Pawła II w polskiej filatelistyce”
- 2011 r.-** Specjalistyczna Okręgowa Wystawa Filatelistyczna „Poczta i telegraf na Górnym Śląsku”
- 2012r.-** Wernisaż Filatelistyczny „Sport na znaczku pocztowym”.

Koło Miejskie Pyskowice

Styczeń 2010 r. - Biblioteka Miejska w Pyskowicach:

Pokaz znaczków poświęcony „Noblistom Polskim”

Lipiec 2010 r. - Ratusz Miejski w Pyskowicach:

Pokaz znaczków „700 lat Pyskowic”

Wrzesień 2010 r. - Ratusz Miejski w Pyskowicach:

„Tradycja Dożynek”

„71 Rocznica wybuchu II Wojny Światowej –Jenieckie obozy polskie”

Grudzień 2010 r. - Biblioteka Miejska w Pyskowicach:

„Tradycje bożonarodzeniowe”

List wysłany w 1955r. z Gliwic do Gliwic datownikiem pocztowym z okazji „Wystawy Filatelistycznej X Lat PRL” 30-12-1954 r. do 16-01-1955 r.

Kartka wysłana w 1970r. z Gliwic do Gliwic. Datownik okolicznościowy Okręgowa Wystawa Filatelistyczna „Wiosna Gliwicka” 24.05.1970.

Kartka Poczтовая wysłana z Gliwic w 2009 r. do Gliwic z datownikiem pocztowym okolicznościowym i znaczkiem personalizowanym Wernisz Filatelistyczny Rajmunda Dąbka „Cywilizacje Starożytne na Znaczku Poczтовым“.

Kartka wysłana z Gliwic w 2010 r. do Gliwic z datownikiem pocztowym okolicznościowym i znaczkiem personalizowanym „XII Edycja Prymusów Filatelistycznych Gliwice 2010 r.“

Kartka pocztowa wysłana z Gliwic 2012r do Gliwic. Wernisaż filatelistyczny. Datownik Okolicznościowy „Sport na znaczku pocztowym”. Znaczek personalizowany „Sport na znaczku pocztowym”.

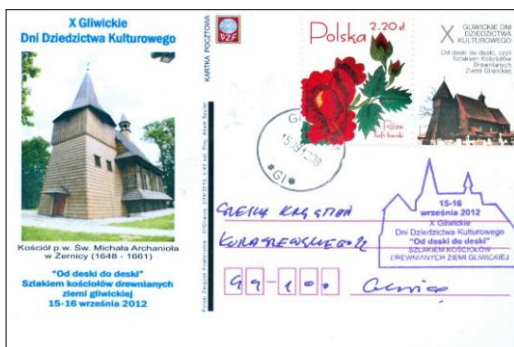
Kartka pocztowa wysłana z Gliwic 2012r do Gliwic. Znaczek personalizowany „Noc Muzeów Gliwice. Radiostacja 19/20 maja 2012”.

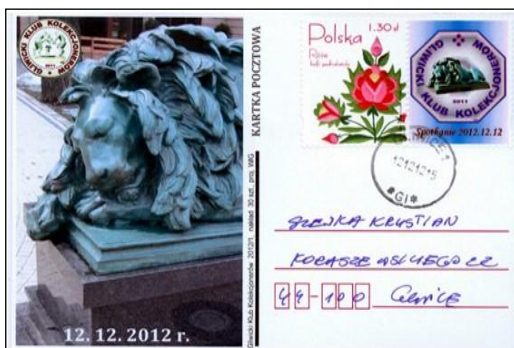
List wysłany z Gliwic 12.12.2012r do Gliwic. Znaczek personalizowany, datownik jednodniowy, erka okolicznościowa „60 lat Instytutu Metali Nieżelaznych Gliwice” 1952-2012.

Kartka pocztowa wysłana z Gierałtów 2012r do Gliwic. Stempel okolicznościowy, znaczek personalizowany. Gminne Dożynki Gierałtówce 02.09.2012.

Kartka pocztowa wysłana z Gliwic 2012r do Gliwic. Znaczek personalizowany „X Gliwickie Dni Dziedzictwa Kulturowego”, stempel okolicznościowy „X Gliwickie Dni Dziedzictwa Kulturowego” „Od deski do deski”. Szlakiem kościołów drewnianych ziemi gliwickiej 15-16 września 2012 r.

Kartka pocztowa wysłana z Gliwic 12.12.2012 r. do Gliwic. Znaczek personalizowany „Gliwicki Klub Kolekcjonerów”.

Wybrane źródła i opracowania:

1. Baur-Heinhold, M. *Bibliotheken Munchen*. D.W. Callwey 1974
2. *Biblioteki Wileńskie*. Wilno 1932. Praca zbiorowa pod redakcją Adama Łyskowskiego
3. Castells M., *Galaktyka Internetu*. Poznań. Dom Wydawniczy REBIS
4. Eco U., *O bibliotece, Świat książki*. Warszawa 2007
5. Hobson, A., *Great Libraries*. London. George Weidenfeld & Nicolson 1970
6. Kocójowa M., *History of Polish Libraries*. Kraków Universitas
7. *Les bibliothèques de Lwów*. Lwów 1929. Praca zbiorowa pod redakcją Eustachego Gaberle
8. Loschburg, W., *Historic libraries of Europe*. Leipzig 1974
9. Łoś L., *Biblioteki naukowe*. Wrocław. Ossolineum 1980
10. Seidel S., *Das Reiselexikon Bibliotheken*. Munchen. D.W. Callwey 1995
11. Schmidt J., „*Historia gliwickiej poczty*”. Rocznik Muzeum w Gliwicach. Tom XIII
12. Wallace P., *Psychologia Internetu*. Poznań. Dom wydawniczy REBIS 2001
12. Zieliński J., *Historia karty pocztowej*. Krosno. Muzeum Rzemiosła 1999

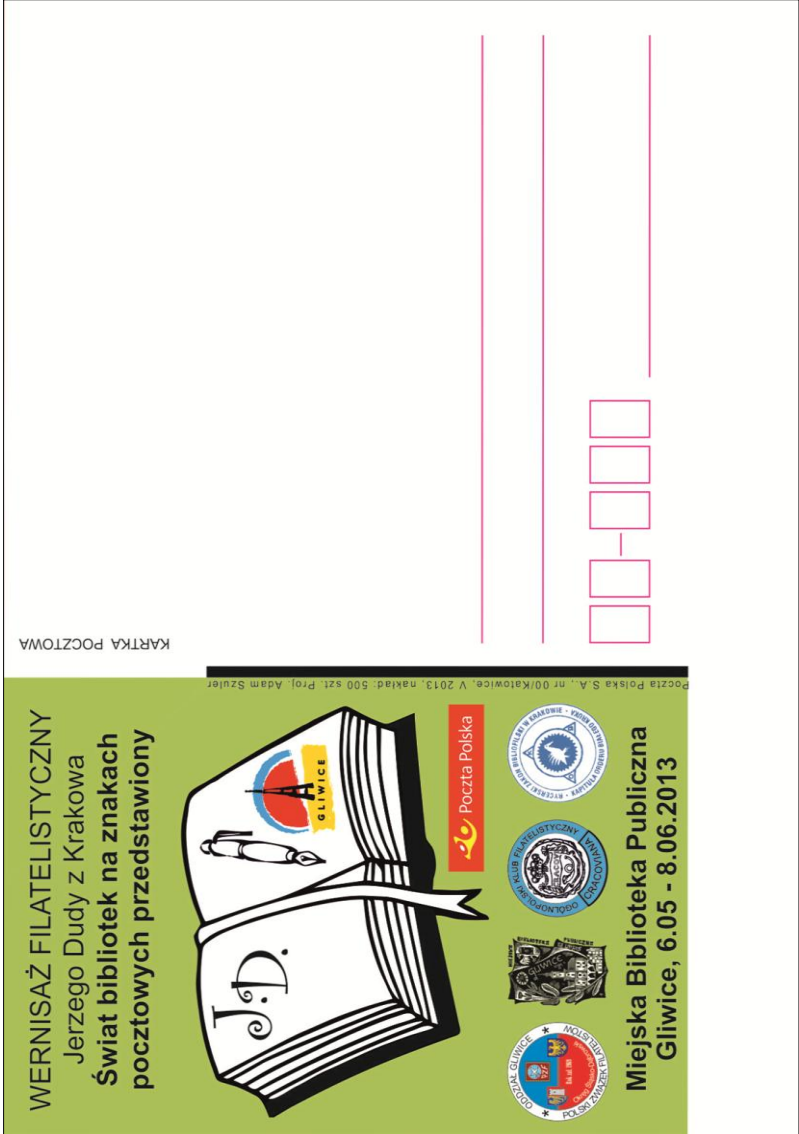
Archiwum państwowe Katowice Oddział Gliwice

Materiały filatelistyczne Krystian Szejka

SPIS TREŚCI:

Rys historyczny sieci bibliotecznej Miejskiej Biblioteki Publicznej w Gliwicach	4
Zbiory i oferta Miejskiej Biblioteki Publicznej w Gliwicach	6
Krótki rys historyczny rozwoju ruchu pocztowego i telegraficznego w Gliwicach na tle historii rozwoju miasta	8
Małe formy graficzne w promocji bibliotek i czytelnictwa	10
1. Biblioteki	11
2. Biblioteki i czytelnictwo na małych formach graficznych	14
2.1. Biblioteki na znaczkach pocztowych i kopertach	15
2.2. Twórcy i donatorzy bibliotek oraz bibliotekarze na znakach pocztowych	30
2.3. W znaczkowej bibliotece	37
2.4. Czytelnictwo na znakach pocztowych	42
2.5. Biblioteki na widokówkach	43
2.6. Biblioteki w grafice	45
2.7. Tematyka „biblioteczna” na stemplach okolicznościowych oraz wydawnictwach pozapocztowych	45
Polski Związek Filatelistów w Gliwicach	47
Wybrane źródła	55

Kartka pocztowa

Znaczek personalizowany

Datownik okolicznościowy

Stempel dodatkowy

Medal